

Dr Katarina Jovičić
Institut za uporedno pravo, Beograd

UDK: 341:347.7
Originalni naučni rad

ZAHTEV ZA IZVRŠENJE UGOVORA U NAKNADNOM ROKU KOD UGOVORA O MEĐUNARODNOJ PRODAJI ROBE

U ovom radu se analiziraju bitna pitanja koja se postavljaju u vezi sa zahtevom za izvršenje ugovora u naknadnom roku kod ugovora o međunarodnoj prodaji robe. Cilj koji se postiže upotrebom ovog zahteva jeste da se ugovorne obaveze ispune upravo onako kako glase i time se podržava načelo ugovornog prava pacta sunt servanda. Pravni sistemi koji zahtev za izvršenje ugovora u naknadnom roku uređuju kao posebno pravno sredstvo poverioca za njega vezuju određene pravne posledice, od kojih je najvažnija ta što poverilac, kome dužnik ne pruži ispunjenje ni u naknadnom roku, njegovim protekom stiče pravo da ugovor raskine u situacijama kada on to ne bi mogao zato što povreda ugovora nije tako ozbiljna i teška da bi se zbog nje dopustio raskid ugovora. Drugim rečima, zahtev za izvršenje ugovora u naknadnom roku predstavlja stepenicu na putu realizacije prava da se ugovor raskine, što omogućava da se komplikovani međunarodni trgovinski sporovi reše na jedan fleksibilan i jednostavan način, uz izbegavanje vođenja skupih, dugotrajnih i često neizvesnih postupaka pred sudovima i arbitražama. Ove koristi prepoznala su brojna prava, kao i najznačajniji međunarodni izvori prava za ugovor o međunarodnoj prodaji robe i u radu se predstavljaju rešenja koja o tom pravnom sredstvu poverioca predviđaju Bečka konvencija, UNIDROIT Načela za ugovore u međunarodnoj trgovini, Načela evropskog ugovornog prava i Zakon o obligacionim odnosima Republike Srbije.

Ključne reči: *Ugovor o međunarodnoj prodaji robe. Neizvršenje ugovora. Pravno sredstvo. Bečka konvencija. UNIDROIT Načela. Načela evropskog ugovornog prava. Zakon o obligacionim odnosima RS.*

UVOD

Kada jedna strana ugovornica kod ugovora o međunarodnoj prodaji robe ne izvrši svoju ugovornu obavezu, u celini ili delimično, tada druga strana protiv nje može upotrebiti pravna sredstva kako bi se ponovo uspostavila ravnoteža međusobnih ugovornih davanja koja je, usled toga,

narušena.¹ Pravna sredstva daju određena prava strani vernoj ugovoru u toj situaciji, na primer, da od druge strane zahteva da izvrši svoju ugovornu obavezu ili da učini nešto u zamenu za ono što duguje po ugovoru, pa čak i da okonča ugovor. Ova prava se u uporednom pravu uobičajeno realizuju putem zahteva za izvršenje ugovora, zahteva za naknadu štete, zahteva za sniženje cene i zahteva za raskid ugovora.

Zahtevom za izvršenje ugovora poverilac od dužnika traži da ispuni svoju ugovornu obavezu onako kako ona glasi. Iako je ovo pravno sredstvo poznato u gotovo svim pravima², uslovi njegove primene nisu svuda isti i u tom smislu se može povući jasna razlika između kontinentalnih prava, s jedne strane, i prava *common law*, s druge: u prvima je ovo pravno sredstvo osnovno pravo poverioca kad dužnik ne ispuni ugovor, dok se ono u pravima *common law* dopušta samo izuzetno i to kada sud oceni da zahtev za naknadu štete, koji je u tim pravima primarno pravno sredstvo poverioca, ne bi bio adekvatan da zadovolji njegove interese u konkretnom slučaju; u kontinentalnim pravima zahtev za izvršenje ugovora mogu upotrebiti kako kupac, tako i prodavac u slučaju da druga strana prekrši bilo koju svoju ugovornu obavezu, dok je ono u pravima *common law* dostupno samo kupcu³ i to, po pravilu, samo kada prodavac prekrši obavezu isporuke a ugovor se odnosi na individualnu, jedinstvenu stvar.⁴

¹ U rešavanju spornih situacija do kojih dolazi usled neizvršenja ugovora treba poći od opšteg pravila ugovornog prava da se svaka strana u dvostrano-obavezujućem ugovoru, kakav je ugovor o međunarodnoj prodaji robe, obavezuje i prihvata da ispuni svoju ugovornu obavezu pod uslovom da se i druga strana obaveže da će ispuniti svoju. Ugovorne obaveze su, po pravilu, tako opredeljene da su jednake pa ako jedna ugovornica ne ispuni svoj deo pogodbe, u celini ili delimično, onda se, po pravilu, narušava ravnoteža međusobnih ugovornih davanja i strana verna ugovoru može, pod predviđenim uslovima, steći pravo da protiv nje upotrebi određena pravna sredstva kako bi se ta ravnoteža ponovo uspostavila.

² U uporednom pravu se ovo pravno sredstvo označava različitim terminima, na primer: *specific performance*; *enforced performance*; *exécution en nature*; *Naturalherstellung*; itd, ali svi oni imaju gotovo identično značenje i u pitanju je ispunjenje ugovora u naturi.

³ U pravima *common law* se i prodavčev zahtev za plaćanje kupovne cene realizuje bez problema, ali se taj zahtev ne smatra zahtevom za izvršenje ugovora u naturi, već je u pitanju posebno pravno sredstvo prodavca koje je poznato kao zahtev za isplatu cene. O ovome opširnije: Corbin, A., *Contracts*, St. Paul, Minn, 1963, §1145 i §995, navedeno prema Treitel, G., *Remedies for Breach of Contract – A Comparative Account*, Clarendon Press, Oxford University Press, Oxford, 1988, str. 45; Markesinis, B., Unberath, H., Johnston, A., *The German Law of Contract, A Comparative Treatise*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, str. 393.

⁴ Pravo da se zahteva izvršenje ugovora ne može se uvek upotrebiti, čak i kada je dopušteno, a razlozi zbog kojih se ono ograničava mogu biti različiti. Tako, na primer, kupac ne može zahtevati od prodavca da isporuči novu stvar ako je stvar koja je predmet ugovora propala, a nije u pitanju zamenljiva stvar. Sem toga, u nekim pravima, pre svih u pravima *common law* ali i u francuskom pravu, se smatra da upotreba državne prinude i prisiljavanje dužnika da postupi po ugovoru predstavlja preterano uplitanje države u lične slobode strana ugovornica,

Neka prava, međutim, pored zahteva za izvršenja ugovora posebno regulišu i poveriočev zahtev dužniku da u ispuni ugovor u naknadnom roku⁵. Ovde se može postaviti pitanje sa kakvom svrhom se zakonom uređuje taj poveriočev zahtev, s obzirom da ni u jednom pravu nije sporno da on ima pravo da od dužnika traži da ispuni ugovor u dodatnom roku, čak i kada to ne bi bilo izričito predviđeno odgovarajućim propisom. Razlog zbog koga se to čini, dakle, nije da bi se poveriocu priznalo to pravo, već da bi se za taj njegov zahtev vezale određene pravne posledice. Među njima je, bez sumnje, najznačajnija ta što ako dužnik ne ispuni ugovor ni u naknadnom roku, onda poverilac stiže pravo da ga raskine u situaciji kada povreda ugovora nije tako ozbiljna i teška da bi, sama po sebi, opravdala raskid. Tako, na primer, ako prodavac ne isporuči robu u roku ili kupac kasni sa plaćanjem, a rok nije fiksno određen, onda poverilac može raskinuti ugovor ako ga dužnik ne izvrši ni u naknadnom roku.

Ostavljanje naknadnog roka za ispunjenje ugovora je pravno sredstvo koje se najčešće vezuje za nemačko pravo i ustanovu poznatu pod nazivom *Nachfrist*. Osnovno pravilo koje se ovde primenjuje je sledeće: sve dok je izvršenje ugovora moguće poverilac je dužan da pozove dužnika da izvrši svoju obavezu u naknadnom roku, pa ako on ni tada ne učini što je predviđeno onda poverilac nije dužan da po isteku tog roka primi izvršenje. Istovremeno, on se oslobađa i od obaveze da izvrši svoj deo ugovora i, pored toga, stiže pravo da zahteva da mu se vrati sve što je na ime izvršenja svoje ugovorne obaveze već pružio. Kada bezuspešno protekne naknadni rok za izvršenje ugovora, tada se u nekim pravima ugovor smatra raskinutim *ex lege*, pod uslovom da oštećena strana odmah ne izjavi da i dalje zahteva

koje treba samostalno da reše problem nastao usled neizvršenja ugovora, zbog čega se ovo pravo sredstvo izuzetno odobrava. O uporednopravnom pregledu ograničenja u upotrebi zahteva za izvršenje ugovora videti više: Jovičić, K., *Zahtev za izvršenje ugovora prema Bečkoj konvenciji o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe*, u, *Pravni život* br. 11/2011, Udruženje pravnika Srbije, Beograd, str. 390-392.

⁵ Naknadni rok koji poverilac ostavlja dužniku da ispuni ugovor ne može biti proizvoljan i u uporednom pravu se njegovo trajanje, po pravilu, određuje izrazima: "primeren" i "razuman", što znači da taj rok treba da bude uobičajen s obzirom na prirodu preuzete obaveze kao i okolnosti konkretnog slučaja.

njegovo izvršenje⁶, a u nekima oštećena strana i tada može da bira da li će ugovor raskinuti, ili će tražiti naknadu štete zbog njegovog neizvršenja⁷.

Zahtev za izvršenje ugovora u naknadnom roku, međutim, nije odgovarajući za sve slučajeve neizvršenja ugovora zbog čega se u uporednom pravu predviđaju ograničenja za njegovu upotrebu. Tako, na primer, ako je ugovor postalo nemoguće ispuniti, onda se pitanje naknadnog roka za izvršenje ne postavlja. Slično je i kada je rok izvršenja fiksno određen pa dužnik zapadne u docnju, jer se pretpostavlja da je poverilac izbugio interes za izvršenje ugovora po njegovom isteku. I slučaj kada je dužnik unapred izjavio da ugovor neće ispuniti oslobađa poverioca od obaveze da mu ostavi naknadni rok za izvršenje obaveze.

Osim u nemačkom pravu, zahtev za izvršenje ugovora u naknadnom roku je poznat i u drugim kontinentalnim pravima, uključujući i naše⁸, dok on nije poznat u pravima *common law*⁹. Ovo pravno sredstvo predviđaju i najznačajniji međunarodni izvori prava za ugovor o međunarodnoj prodaji robe: Bečka konvencija¹⁰, UNIDROIT Načela za ugovore u međunarodnoj

⁶ U švajcarskom pravu članom 190. Obligacionog zakonika predviđeno je posebno pravilo za trgovačke ugovore o prodaji robe po kome kupac, u slučaju da prodavac kasni sa isporukom, mora odmah po isteku roka isporuke da obavesti prodavca ako i dalje želi da primi isporuku, jer se u suprotnom slučaju ugovor smatra raskinutim po samom pravu. I naše pravo sadrži slično pravilo (član 125. stav 2. ZOO), kao i nemački Trgovinski zakonik (§376 HGB), premda renovirani BGB (od 2002. godine) više ne predviđa da se ugovor raskida *ex lege*, već je raskid dopušten samo na osnovu izjave poverioca (§§ 323. i 349. BGB).

⁷ To je, na primer, slučaj u švajcarskom pravu u kome opšte pravilo za dvostrane ugovore predviđa da poverilac može, za slučaj da ugovor nije izvršen ni u naknadnom roku, i dalje zahtevati njegovo izvršenje, kao i naknadu štete zbog docnje. Alternativno, on može tražiti naknadu štete umesto neispunjenja ili zahtevati raskid ugovora, ali ova prava može ostvariti samo ako odmah po proteku naknadnog roka dužniku uputi odgovarajuću izjavu kojom će ga o tim zahtevima obavestiti (stav 2. člana 107. Obligacionog zakonika). I u renoviranom BGB-u je slično pravilo, po kome poverilac po proteku naknadnog roka može izjaviti da ugovor raskida (§323 BGB) ili zahtevati naknadu štete zbog neispunjenja (§281 BGB).

⁸ Član 126. stav 2. ZOO, koji se primenjuje na ugovore kod kojih ispunjenje o roku nije bitni sastojak ugovora, predviđa da poverilac, kada želi da raskine ugovor, mora ostaviti dužniku primeren rok za ispunjenje. Stavom 3. istog člana je propisano da, ako dužnik ne ispuni obavezu u naknadnom roku, nastupaju iste posledice kao i u slučaju kad je rok bitni sastojak ugovora, dakle, ugovor se raskida po samom zakonu.

⁹ U engleskom pravu nema odredbe koja neposredno uređuje pitanje ostavljanja naknadnog roka za izvršenje ugovora strani koja je u docnji, već se u svakom konkretnom slučaju procenjuje da li kašnjenje dužnika predstavlja povredu *condition* ili *warranty*, te se s obzirom na to određuje da li je moguće koristiti pravo na raskid ugovora ili samo pravo na naknadu štete. Ipak, strana koja je povredila ugovor može ponuditi drugoj strani da ga izvrši u naknadnom roku i ako se o tome postigne saglasnost, onda nema smetnji da se tako i postupi.

¹⁰ Članovi 47. i 49. stav 1. tačka b), kao i članovi 63. i 64. stav 1. tačka b).

trgovini (u daljem tekstu: UNIDROIT Načela)¹¹ i Načela evropskog ugovornog prava¹². U nastavku rada izložiće se rešenja koja o ovom pravnom sredstvu predviđaju navedeni međunarodni izvori prava, kao i naš Zakon o obligacionim odnosima.

1. Pravila Bečke konvencije o zahtevu za izvršenje ugovora u naknadnom roku

U sistematici Bečke konvencije pitanje pravnih sredstava reguliše se polazeći od toga da li ih koristi kupac ili prodavac.¹³ Potvrđujući opšte načelo ugovornog prava *pacta sunt servanda* Konvencija predviđa da poverilac, koji nije primio ispunjenje po ugovoru, može od dužnika zahtevati njegovo puno izvršenje bez obzira na oblik neizvršenja ugovora u konkretnom slučaju¹⁴. Pored toga, posebno se uređuje i pravo prodavca, odnosno kupca da zahteva izvršenje ugovora u dodatnom roku¹⁵, koje je u celosti prilagođeno konceptu bitne povrede ugovora jer poverilac, njegovom upotrebom, stiče pravo da ugovor raskine i kada povreda ugovora koju je učinio dužnik ne ispunjava zahteve bitne povrede ugovora u smislu člana 25.

¹¹ *The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*, usvojena su 1994. godine pod okriljem UNIDROIT-a, a revidirana su 2004. godine.

¹² *Principles of European Contract Law*, rezultat su projekta na kome je, preko dve decenije, radila Komisija za evropsko ugovorno pravo, kroz tri etape: I deo je okončan 1995. godine, II deo 1997. godine i III deo, 2003. godine.

¹³ Sredstva kojima raspolaže kupac u slučaju povrede ugovora od strane prodavca regulišu članovi 45. do 52. (Odsek III u okviru Glave II posvećene prodavčevim obavezama), dok pravna sredstva prodavca u slučaju da kupac povredi ugovor uređuju članovi 61. do 65. Konvencije (Odsek III u okviru Glave III posvećene kupčevim obavezama).

¹⁴ Konvencija posebno uređuje pravna sredstva kupca i pravna sredstva prodavca pa navedeno pravilo nije sadržano u okviru jedne odredbe kao opšte pravo poverioca, već se članom 46. uređuje kupčev zahtev za izvršenje ugovora, dok je članom 62. regulisan prodavčev paralelni zahtev. Budući da oba člana izričito predviđaju da se pravo na ovo pravno sredstvo stiče nezavisno od oblika neizvršenja ugovora, na osnovu toga se izvlači opšte pravilo po kome poverilac ima pravo da od dužnika zahteva izvršenje ugovorne obaveze onako kako je prvobitno dogovoreno.

¹⁵ Kupčev zahtev za izvršenje ugovora u dodatnom roku uređuje član 47, a paralelni zahtev prodavca reguliše član 63. Konvencije.

Konvencije¹⁶, odnosno kada ona nije tako ozbiljna i teška da bi, sama po sebi, opravdala raskid¹⁷.

Iako Konvencija ne predviđa izričito ograničenja za upotrebu zahteva za izvršenje ugovora u naknadnom roku, nije sporno da ona postoje jer ih predviđa kada je o zahtevu za izvršenje ugovora reč, što se primenjuje i u ovom slučaju jer “pravo na dopunsko ispunjenje je nastavak, u modifikovanoj formi, prava na ispunjenje u naturi”¹⁸. Tako, prvi uslov koji mora biti ispunjen jeste da se poverilac ne koristi nekim sredstvom koje bi bilo suprotno takvom zahtevu.¹⁹ Sem toga, ako je izvršenje ugovora postalo nemoguće, onda poverilac gubi pravo da to zahteva od dužnika, nezavisno od činjenice da li je on za tu nemogućnost kriv ili ne²⁰. I na kraju, budući da

¹⁶ Član 25. Konvencije glasi: «Povreda ugovora koju učini jedna strana smatraće se bitnom ako se njome prouzrokuje takva šteta drugoj strani da je suštinski lišava onog što je opravdano očekivala od ugovora, izuzev ako takvu posledicu nije predvidela strana koja čini povredu niti bi je predvidelo razumno lice istih svojstava u istim okolnostima». O bitnoj povredi ugovora videti opširnije: Perović, J., *Bitna povreda ugovora – Međunarodna prodaja robe*, Službeni list SCG, Beograd, 2004, str. 122-166.

¹⁷ Članom 49. stav 1. tačka a) je predviđeno da kupac može izjaviti da raskida ugovor ako neizvršenje bilo koje obaveze od strane prodavca predstavlja bitnu povredu ugovora a paralelno pravo prodavca predviđeno je članom 64. stav 1. tačka a).

¹⁸ Zimmermann, R., *Liability for Non-Conformity*, University College, Dublin, Faculty of Law, 2004, str. 39, navedeno prema Draškić, M., Stanivuković, M., *Ugovorno pravo međunarodne trgovine*, Savremena administracija, Beograd, 2005, str. 353.

¹⁹ Ovo pravilo je sadržano u stavu 1. člana 46. Konvencije kada je o pravu kupca da zahteva izvršenje ugovora reč, odnosno, u članu 62. kada je reč o tom pravu prodavca.

²⁰ Međutim, stav 5. člana 79. izgleda da sadrži suprotno pravilo budući da predviđa da oslobađanje dužnika od odgovornosti “...neće sprečiti bilo koju stranu da se koristi bilo kojim drugim pravom, izuzev da zahteva naknadu štete prema ovoj konvenciji.” Poverilac, dakle, zadržava pravo da zahteva izvršenje ugovora čak i kada ugovor nije izvršen zbog okolnosti koje su bile van kontrole dužnika, niti ih je on mogao uzeti u obzir u vreme zaključenja ugovora, niti izbeći ili savladati. Tokom izrade Konvencije delegacija Nemačke je predložila da se citirana odredba koriguje tako što bi se predvidelo da poverilac u ovom slučaju, pored zahteva za naknadu štete, gubi i pravo da zahteva izvršenje ugovora u naturi, ali je taj predlog odbijen sa obrazloženjem da bi to moglo dovesti u pitanje neka prava poverioca, koja sigurno ne bi trebalo osporavati. Tako, kupac svakako treba da zadrži pravo da zahteva izvršenje ugovora od prodavca koji kasni sa isporukom, čak i kada su do toga dovele teškoće koje su obuhvaćene članom 79, kao što treba da zadrži to pravo i kada prodavac, iz istih razloga, isporuči robu nesaobraznu ugovoru. Da je ovo gledište ispravno potvrđuje i činjenica da ni prodavac nije oslobođen od obaveze da izvrši popravku stvari u slučaju isporuke nesaobrazne robe, bez obzira na razlog koji je do te nesaobraznosti doveo (stav 3. člana 46.), odnosno, kada se ugovor odnosi na generičnu robu, od obaveze da izvrši isporuku druge robe kao zamenu (član 46. stav 2.). Prilikom razmatranja nemačkog predloga takođe je istaknuto da, kada je određenu činidbu zaista nemoguće izvršiti, tada je očigledno da poverilac ne može zahtevati njeno izvršenje te da u praksi ne bi trebalo očekivati da sud ima problem da eventualni zahtev poverioca u tom slučaju odbije. O ovom pitanju videti detaljnije kod Gruber, G., Stoll, H., Art. 79, u, Schlechtriem & Schwenger (Schwenger, I., ed.), *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*, 3e éd., Oxford, Oxford University Press, 2010, str. 1083-1085.

je pravo da se zahteva izvršenje ugovora nedeljivo, poverilac ne može takav zahtev uputiti dužniku ako je neizvršenje ugovora prouzrokovano njegovom radnjom ili propustom²¹.

1.1. Kupčev zahtev za izvršenje ugovora u naknadnom roku

Kupčev zahtev za izvršenje ugovora u naknadnom roku podleže opštim ograničenjima predviđenim za upotrebu zahteva za izvršenje ugovora a to, pre svega, znači da se on ne može njime koristiti ako je već izjavio neko pravno sredstvo koje bi mu bilo suprotno²², ako ugovor više nije moguće izvršiti i kada je kupac svojom radnjom ili propustom uzrokovao neizvršenje ugovora.

Stavom 1. člana 47. predviđeno je da “kupac može odrediti prodavcu dodatni rok razumne dužine za izvršenje njegovih obaveza” pa ako prodavac to ne učini onda će nastupiti određene pravne posledice. Najvažnija takva posledica predviđena je članom 49. stav 1. tačka b) Konvencije, po kome kupac može izjaviti da raskida ugovor “u slučaju neisporuke, ako prodavac nije isporučio robu u dodatnom roku koji mu je kupac odredio na osnovu stava 1. člana 47. ili je izjavio da neće isporučiti u tako određenom roku”. To znači da ako prodavac kasni sa isporukom²³ pa kupac odredi dodatni rok

²¹ Članom 80. Konvencije predviđeno je da se jedna strana ne može pozivati na neizvršenje druge strane ako je to neizvršenje prouzrokovano njenom radnjom ili propustom.

²² U pitanju je pravilo stava 1. člana 46. Konvencije, koje se odnosi na zahtev za izvršenje ugovora, ali se primenjuje i u ovom slučaju. To, praktično, znači da ako je kupac izjavio da raskida ugovor ili zahtevao sniženje cene ili je zatražio naknadu štete zbog neizvršenja, onda on ne može istovremeno niti naknadno zahtevati i da se ugovor izvrši. O ovim ograničenjima kod zahteva za izvršenje ugovora videti više: Jovičić, K., *Zahtev za izvršenje ugovora prema Bečkoj konvenciji o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe*, op. cit, str. 397.

²³ Prodavac kasni sa isporukom kada ne isporuči robu u vreme predviđeno ugovorom, odnosno u vreme predviđeno dispozitivnim odredbama člana 33. Konvencije, ako to pitanje ugovorom nije rešeno na drugačiji način. Kupac može zahtevati od prodavca da ispuni ugovor u naknadnom roku i računati da će to da proizvede predviđene pravne posledice samo kad prodavac padne u docnju, ne i pre tog trenutka premda, ako to učini pre prodavčevog zapadanja u docnju, onda ne bi trebalo da bude smetnji da se i takav rok smatra validnim, s tim što bi onda trebalo uzeti da on počinje da teče ne od momenta kada kupčevo obaveštenje pristigne prodavcu, već od momenta njegovog padanja u docnju, ako uopšte do toga dođe. Ovaj zaključak proizlazi kako na osnovu jezičkog tumačenja izraza «dodatni, naknadni rok», tako i na osnovu člana 45. stav 1. tačka a) Konvencije po kome kupac može koristiti prava predviđena u čl. 46. do 52. samo ako prodavac ne izvrši bilo koju svoju obavezu koju ima na osnovu ugovora ili Konvencije. U literaturi ovo shvatanje zastupa veći broj autora, na primer, Müller-Chen, Art. 47, u, u, Schlechtriem & Schwenger (Schwenger, I., ed.), *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*, op. cit, str. 729; Knapp, V., Art. 63, u, Bianca, C. M., Bonell, J., (eds) *Bianca-Bonell Commentary on the International Sales Law, The 1980 Vienna Convention*, Guiffre, Milan, 1987, str. 459. Suprotno mišljenje, međutim, zastupaju Enderlein i Maskow, po kojima kupac može i pre nego prodavac zapadne u docnju upotrebiti zahtev za izvršenje ugovora u dodatnom roku kada su okolnosti slučaja

razumne dužine za izvršenje njegovih obaveza²⁴, onda kupac stiče pravo da raskine ugovor čim taj rok bezuspešno protekne, ili kad prodavac izjavi da neće postupati ni u tom roku. U tom slučaju se ne postavlja pitanje da li kašnjenje prodavca predstavlja bitnu povredu ugovora, što bi inače bilo nužno budući da Konvencija pravo na raskid dopušta samo onda kada je povreda ugovora bitna.

Citiranom odredbom je, međutim, u izvesnoj meri dovedeno u pitanje puno dejstvo ovog pravnog sredstva kupca, s obzirom da ona nije u skladu sa opštim pravilom člana 45. stav 1. tačka a) po kome kupac može da koristi prava predviđena članovima 46. do 52. (dakle, uključujući i pravo da zahteva izvršenje ugovora u naknadnom roku predviđeno članom 47.) “ako prodavac ne izvrši bilo koju svoju obavezu koju ima na osnovu ugovora ili ove konvencije”. Pravilo člana 49. stav 1. tačka b) je u ovom slučaju *lex specialis* pa protekom dodatnog roka ugovor može biti raskinut jedino ako je u pitanju prodavčevo kašnjenje sa isporukom. To znači da u svakom drugom slučaju kad prodavac ne izvrši ugovor kupac može izjaviti njegov raskid samo pod uslovom da prodavčeva povreda ugovora predstavlja bitnu povredu ugovora.

Pored sticanja prava na raskid ugovora, zahtev za izvršenje ugovora u naknadnom roku proizvodi i druge pravne posledice. Tako, kupac koji je upotrebio ovo pravno sredstvo gubi pravo da za vreme trajanja naknadnog

takve da ukazuju da prodavac ima teškoće u izvršenju. Ipak, i po mišljenju ovih autora, dodatni rok ne može početi da teče pre nego prodavac zapadne u docnju. O ovom pitanju videti detaljnije kod Enderlein, F., Maskow, D., Art. 63, u, *International Sales Law: United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, Oceana Publications, 1992, str. 237.

²⁴ Naknadni rok za izvršenje ugovora mora biti razumne dužine, što se procenjuje prema okolnostima konkretnog slučaja. Pored toga, taj rok mora biti i precizno određen da bi proizvodio pravno dejstvo (na primer, navođenjem tačnog datuma do koga rok traje ili određivanjem da će on trajati tačno određeni vremenski period). Smatra se da je rok dovoljno određen i kada se upotrebe izrazi koji imaju uobičajeno značenje u trgovini, na primer, «odmah», «čim bude moguće» i sl. Takođe, obaveštenje kojim se prodavcu ostavlja dodatni rok da ispuni ono na šta se ugovorom obavezao mora izričito sadržati i zahtev da se određena ugovorna obaveza izvrši, jer u suprotnom slučaju prodavac nije dužan da to obaveštenje poveže sa činjenicom da kupac po isteku naknadnog roka neće primiti ispunjenje, odnosno, da će raskinuti ugovor. U tom smislu Hannold navodi da ljubazna rečenica, na primer, «Nadamo se da će roba stići do 1. jula» nije dovoljno određena te da bi umesto toga bolje bilo izjaviti: «Zahtevamo da robu isporučite najkasnije do 1. jula». (Hannold, J., *Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention*, Kluwer Law International, The Hague-London-Boston, 1999, str. 314.). O ovom pitanju sudska praksa nije potpuno ujednačena te je, na primer, OLG Nürnberg u svojoj odluci od 20. septembra 1995. godine zauzeo stav da je izraz «Ljubazno vas molimo da rešite pitanje do 25.2.1993. godine» dovoljno određeno u pogledu roka, dok je u istom predmetu niži sud, LG Nürnberg zauzeo suprotan stav u svojoj odluci od 26. jula 1994. godine (odluke navedene prema Müller-Chen, M., Art. 47, u, u, Schlechtriem & Schwenzler (Schwenzer, I., ed.), *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*, op. cit, str. 726).

roka koristi bilo koje drugo pravno sredstvo na koje je stekao pravo zbog povrede ugovora od strane prodavca.²⁵ Ovim pravilom štiti se prodavac koji pokušava da ispuni ugovor, a ono ne ugrožava značajno interese kupca koji ne gubi svoja prava, već su ona samo suspendovana za vreme dok traje naknadni rok i kupac može odmah, po njegovom bezuspešnom isteku, protiv prodavca upotrebiti bilo koje raspoloživo pravno sredstvo²⁶.

Gubitak prava na upotrebu pravnih sredstava za vreme trajanja dodatnog roka nastupa uvek kada kupac koristi ovo pravno sredstvo, nezavisno od činjenice da li je u pitanju docnja prodavca sa isporukom ili bilo koji drugi oblik neizvršenja ugovora. Tako, na primer, ako je prodavac isporučio robu sa nedostacima a kupac je zahtevao da nedostatke otkloni u dodatnom roku, onda on ne može dok taj rok traje zahtevati sniženje cene ili naknadu štete. Po bezuspešnom isteku naknadnog roka on u navedenoj situaciji ne može izjaviti ni da raskida ugovor, jer se pravo na raskid zbog proteka naknadnog roka stiče samo ako je u pitanju docnja prodavca sa isporukom. Moguće je, međutim, da prodavac tokom trajanja naknadnog roka učini novu povredu ugovora i ako se to dogodi onda pravo kupca na pravna sredstva u odnosu na tu povredu nije limitirano činjenicom da je on već koristio pravno sredstvo povodom ranije povrede ugovora. To, drugim rečima, znači da kupac može odmah raskinuti ugovor ako se nova povreda

²⁵ Stav 2. člana 47. Konvencijom nije izričito predviđeno od kog momenta ovo obaveštenje deluje prema kupcu, ako nije saopšteno usmeno. U jednom delu teorije smatra se da ono ne bi trebalo da obavezuje kupca pre trenutka kada ga prodavac primi zato što, kako se navodi, nema opravdanja da se pre toga ograničava njegovo pravo na upotrebu drugih pravnih sredstava, s jedne strane, dok prodavac ne može pre toga uživati zaštitu u vidu pomenutog ograničenja prava kupca, s druge. O ovom pitanju videti detaljnije kod Müller-Chen, M., Art. 47, u, Schlechtriem & Schwenzer (Schwenzer, I., ed.), *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*, op. cit, str. 729. Deo teorije je, međutim, na stanovištu da obaveštenje kupca deluje i pre nego stigne prodavcu, jer to proizlazi na osnovu člana 27. Konvencije, po kome "... kad je jedna strana neko obaveštenje, zahtev ili drugo saopštenje dala ili učinila u skladu sa ovim delom i na način koji se smatra odgovarajućim u datim okolnostima, zadocnjenje ili greška u prenosu saopštenja ili činjenica da saopštenje nije stiglo ne lišava tu stranu prava da se na to saopštenje poziva." Budući da prodavac snosi rizik za zadocnjenje ili greške u prenosu ovog obaveštenja kupca, smatra se da se kupac na njega može osloniti bez obzira na činjenicu da li je prodavac obaveštenje primio ili ne; bitno je da je ono poslato. Ovo shvatanje zastupaju, na primer, Enderlein, F., Maskow, D., Art. 47, u, *International Sales Law: United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, op. cit, str. 184. Sem toga, tokom izrade Konvencije bilo je predloga da se u njen tekst unese odredba kojom bi se izričito odredio trenutak od kada dejstvuje navedeno obaveštenje, ali taj predlog nije prihvaćen. U obrazloženju njegovog odbijanja istaknuto je da bi takva odredba bila ne samo suvišna, već i da ne bi bila odgovarajuća spram činjenice da ostavljanje dodatnog roka za izvršenje ugovora nije pravo prodavca, već privilegija koju on dobija od kupca. O ovom pitanju videti detaljnije kod Will, M., Art. 47, u, *Bianca – Bonell Commentary on the International Sales Law*, op. cit, str. 345.

²⁶ Kupac, međutim, nije dužan da čeka da istekne dodatni period da bi koristio ostala pravna sredstva ako je prodavac izjavio da neće isporučiti ni u tako određenom roku (drugi deo rečenice tačke b) stava 1. člana 49.).

ugovora kvalifikuje bitnom, nezavisno od toga da li je dodatni rok za izvršenje ranije povrede ugovora istekao ili ne.

Kupac nije dužan da obaveštenje o naknadnom roku sačini u nekoj posebnoj formi, te nema smetnji da se ono izjavi i usmenim putem. Međutim, sigurnije je poslati ga u pisanoj ili nekoj drugoj formi koja obezbeđuje dokaz da je ono dato. Kada dodatni rok bezuspešno protekne, tada se ugovor ne raskida automatski na osnovu same činjenice da se to dogodilo, već je potrebno da kupac izjavi da raskida ugovor²⁷ jer Konvencija ne poznaje raskid po samom pravu. Međutim, kupac nije dužan da ugovor raskine u tom slučaju, jer to nije njegova obaveza već pravo pa on, po isteku dodatnog roka, može koristiti svako raspoloživo pravno sredstvo, a to znači da može i ponovo zahtevati izvršenje ugovora u dodatnom roku.

Kada prodavac ispuni ugovor u naknadnom roku, tada kupac od njega može zahtevati naknadu štete zbog docnje u izvršenju jer Konvencija izričito predviđa da ostavljanje dodatnog roka na to njegovo pravo ne utiče²⁸.

1.2. Prodavčev zahtev za izvršenje ugovora u naknadnom roku

Opštim pravilom stava 1. člana 61. Konvencije, kojim započinje deo o pravnim sredstvima prodavca, predviđeno je da on može “koristiti prava predviđena u čl. 62. do 65.”²⁹ ako kupac ne izvrši bilo koju od svojih obaveza koju ima na osnovu ugovora ili Konvencije. To uključuje i njegovo pravo da, u skladu sa odredbama stava 1. člana 63, odredi kupcu “dodatni rok razumne dužine za izvršenje njegovih obaveza”.³⁰ Prodavčev zahtev za izvršenje ugovora u dodatnom roku je, kao i paralelni zahtev kupca, isključen u situaciji kada se prodavac opredelio za drugo pravno sredstvo koje mu je suprotno³¹, kada je kupcu postalo nemoguće da ispuni ugovornu

²⁷ Prva rečenica stava 1. člana 49. glasi: «Kupac može izjaviti da raskida ugovor:...».

²⁸ Poslednja rečenica stava 2. člana 47. glasi: «Kupac, međutim, ne gubi zbog toga pravo da usled docnje prodavca zahteva naknadu štete». Pravo na naknadu štete obuhvata ne samo štetu zbog docnje, već i svaku drugu štetu koju kupac trpi a koja ne može u celosti biti kompenzovana naknadnim izvršenjem ugovora i ta naknada se ostvaruje po pravilima člana 74. Konvencije.

²⁹ Član 61. stav 1. tačka a).

³⁰ Stav 1. člana 63. Kupac kasni sa izvršenjem svojih obaveza kada ih ne ispuni u vreme koje je ugovorom određeno odnosno u vreme predviđeno dispozitivnim odredbama Konvencije ako ugovorom to pitanje nije rešeno. Dispozitivne odredbe koje određuju pitanje roka u kome je kupac dužan pregledati robu koju mu je prodavac isporučio radi utvrđivanja eventualnih nedostataka sadrži član 38, dok je članom 59. uređeno pitanje roka u kome je kupac dužan da plati cenu.

³¹ Član 62. glasi: «Prodavac može zahtevati od kupca da plati cenu, preuzme isporuku ili da izvrši druge svoje obaveze, ako se prodavac ne opredeli za sredstvo koje je suprotno takvim

obavezu kao i kada je prodavac svojim ponašanjem ili propustom doveo do toga da kupac ne izvrši ugovor.

Interes da zahteva izvršenje ugovora u naknadom roku prodavac nalazi u više situacija, na primer, kada proceni da obeštećenje za njega ne bi bilo adekvatno, ili kada je u dilemi je da li je stekao pravo da raskine ugovor jer nije siguran da je povreda ugovora koju je učinio kupac bitna³². Ostavljajući kupcu dodatni rok za izvršenje ugovora prodavac otklanja i neizvesnost u pogledu toga kada može da očekuje njegovo izvršenje, odnosno, on sigurno zna da ga može raskinuti ako dužnik ne ispuni ono na šta se obavezao ni u dodatnom roku.

Slično paralelnom zahtevu kupca i prodavčev zahtev za izvršenje ugovora u naknadom roku ima ograničeno dejstvo kada je o sticanju prava na raskid ugovora reč. Naime, izričito je predviđeno da bezuspešnim protekom naknadnog roka on stiže to pravo samo kada kupac kasni sa plaćanjem cene ili kada ne preuzima isporuku³³ (član 64. stav 1. tačka b) Konvencije). Drugim rečima, ako je kupac prekršio bilo koju drugu ugovornu obavezu onda prodavac, uprkos tome što može upotrebiti ovo pravno sredstvo, neće steći pravo da ugovor raskine po bezuspešnom proteku dodatnog roka za izvršenje ako povreda ugovora koju je počinio kupac ne ispunjava zahteve bitne povrede ugovora.

Zahtev za izvršenje ugovora u dodatnom roku, osim što prodavcu omogućava da stekne pravo na raskid ugovora u predviđenim situacijama, prema njemu deluje i na taj način što mu, za vreme trajanja tog roka, nije dopušteno da upotrebi ni jedno drugo pravno sredstvo predviđeno za povredu ugovora (stav 2. člana 63.)³⁴. Ovo ograničenje prestaje ako dodatni

zahtevima». To znači da prodavac može koristiti zahtev za izvršenje samo uz zahtev za naknadu štete, ne i uz zahtev za raskid ugovora. Međutim, ne treba izgubiti iz vida ni da prodavac ima pravo da, pod uslovima člana 88. izvrši prodaju robe koju kupac ne preuzima a nema razumnog opravdanja za takvo postupanje, odnosno, da proda robu koja je podložna brzom kvarenju ili njeno čuvanje zahteva nerazumne troškove, pa ako je to slučaj, onda on gubi pravo da od kupca traži da preuzme isporuku, budući da je takvo postupanje suprotno tom zahtevu. Međutim, u ovom slučaju on zadržava pravo da od kupca zahteva da plati cenu.

³² Članom 64. stav 1. tačka a) predviđeno je da prodavac može izjaviti da raskida ugovor «ako neizvršenje bilo koje obaveze koju kupac ima na osnovu ugovora ili ove konvencije predstavlja bitnu povredu ugovora».

³³ Kada kupac odbija da preuzme isporuku, tada prodavac ima i druga prava ako su ispunjeni dodatni uslovi. Tako, on može robu predati na čuvanje u skladište nekog trećeg lica o trošku kupca, pod uslovom da su troškovi tog čuvanja razumni (član 87.), odnosno, da robu proda ako kupac nerazumno odugovlači da je preuzme, ili ako je ona podložna brzom kvarenju, ili ako njeno čuvanje iziskuje nerazumne troškove (član 88.).

³⁴ Tako prodavac ne može za vreme trajanja dodatnog roka raskinuti ugovor čak i ako je kupac počinio povredu ugovora koja je bitna (sem ako on u međuvremenu ne učini drugu povredu ugovora i to bitnu). Takođe, on ne može dok taj rok traje protiv kupca podneti tužbu

rok bezuspešno istekne, kao i ako kupac obavesti prodavca da neće izvršiti svoje obaveze ni u tako određenom roku³⁵.

Kada je posebno o obavezi kupca da plati reč, tada se postavlja pitanje da li je on za vreme trajanja dodatnog roka, oslobođen od obaveze da plati kamatu ili ne. U traženju odgovora na to pitanje mora se poći od toga da prodavac, ostavljajući kupcu dodatni rok da plati, pruža ovome još jednu šansu da izvrši ugovor i da on time ne menja uslove ugovora u smislu da produžava predviđeni rok za plaćanje. Kupac je već u docnji sa plaćanjem pa kada postupi po zahtevu prodavca i plati u dodatnom roku, tada prodavčevo pravo da zahteva naknadu štete zbog kašnjenja u izvršenju ne može biti sporno. Kako kamata predstavlja vid naknade štete koji je specifičan za novčane obaveze, to nema sumnje da prodavac na nju ima pravo u ovom slučaju, tim pre što ni jedna odredba Konvencije to njegovo pravo ne dovodi u pitanje³⁶. Šta više, prodavac pored kamate ima pravo i na naknadu svih drugih troškova koje je imao zbog kašnjenja kupca sa plaćanjem, na primer, troškova za čuvanje ili skladištenje robe³⁷ i dr, pod uslovom da dokaže da je te troškove trpeo kao i njihovu visinu³⁸.

U pogledu dužine trajanja dodatnog roka, sadržine i forme obaveštenja kojim prodavac poziva kupca da ispuni ugovor u tom roku primenjuju se ista pravila kao i za paralelno pravno sredstvo kupca. To znači da rok mora trajati razumno vreme, biti precizno određen ili odrediv i da prodavac ne mora ovo obaveštenje saopštiti u nekoj posebnoj formi.

I na kraju, kada prodavac kupcu ostavi dodatni rok da izvrši ugovor, tada on ne prekludira svoje pravo da ugovor raskine u slučaju da kupac, tokom trajanja tog roka, učini novu povredu ugovora, koja je tako ozbiljna da ispunjava zahteve bitne povrede ugovora.

za izvršenje ugovora na osnovu člana 62. a u vezi sa članom 61. stav 1. tačka a), niti može izvršiti prodaju iz samopomoći na osnovu člana 88. On ne može ni obaviti specifikaciju robe umesto kupca na osnovu člana 65. (ako je u pitanju kupovina po specifikaciji) već je dužan da sačeka da vidi hoće li to kupac učiniti u dodatnom roku.

³⁵ Stav 2. člana 63.

³⁶ O ovom pitanju videti detaljnije kod Enderlein, F., Maskow, D., Art. 63, u, *International Sales Law: United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, op. cit, str. 240.

³⁷ Članom 78. je predviđeno da «Ako jedna strana ne plati cenu ili neki drugi iznos sa kojim je u zaostatku, druga strana ima pravo na kamatu na takav iznos, a da time ne gubi pravo da traži naknadu štete koja joj pripada na osnovu člana 74». Prodavac ima obavezu da čuva robu kada kupac kasni sa njenim preuzimanjem i u tom slučaju troškovi očuvanja robe i njenog skladištenja padaju na teret kupca (čl. 85. i 87.).

³⁸ Naknada štete se u ovom slučaju realizuje prema opštem pravilu člana 74. Konvencije.

2. Pravila UNIDROIT Načela i Načela evropskog ugovornog prava

Pravo poverioca da dužniku ostavi dodatni rok za ispunjenje ugovora predviđeno je i UNIDROIT Načelima (član 7.1.5.) kao i Načelima evropskog ugovornog prava (član 8:106). Iako počivaju na istim osnovama kao i Bečka konvencija, oba seta načela se od nje razlikuju po tome što dejstvo ovog pravnog sredstva, koje se takođe ogleda u sticanju prava na raskid ugovora, ne ograničavaju na kašnjenje sa izvršenjem pojedinih ugovornih obaveza³⁹, već ga je moguće upotrebiti uvek kada dužnik kasni sa izvršenjem bilo koje ugovorne obaveze⁴⁰, a nije u pitanju “bitno neizvršenje obaveze”⁴¹. Dakle, nije sporno da poverilac uvek može da pruži dužniku još jednu šansu da ispuni ugovor, ali pravo na njegov raskid stiče samo kada je dužnik u docnji sa izvršenjem. U svakom drugom slučaju neizvršenja ugovor se može raskinuti jedino pod uslovom da je povreda ugovora bitna.

Oba seta načela, kao i Bečka konvencija, izričito predviđaju da su poveriočeva prava na upotrebu drugih pravnih sredstava suspendovana za vreme trajanja dodatnog roka, osim u slučaju kada ga je dužnik obavestio da neće ispuniti obavezu ni u tom roku⁴². Ovo ograničenje, kao i kod Bečke

³⁹ Po Bečkoj konvenciji kupac može raskinuti ugovor samo u slučaju da prodavac kasni sa izvršenjem obaveze isporuke (član 49. stav 1. tačka b.), odnosno, prodavac može raskinuti ugovor samo ako kupac kasni sa plaćanjem ili sa preuzimanjem isporuke (član 64. stav 1. tačka b.).

⁴⁰ Stav 3. člana 7.1.5. UNIDROIT Načela i stav 3. člana 8:106. Načela evropskog ugovornog prava.

⁴¹ Član 7.3.1. UNIDROIT Načela i član 8:103 Načela evropskog ugovornog prava. Oba seta načela, slično konceptu bitne povrede ugovora u Bečkoj konvenciji, kao jedinstveni osnov za raskid ugovora predviđaju institut “bitno neizvršenje obaveze” (*fundamental non-performance*) (član 7.3.1. UNIDROIT Načela i član 8:103 Načela evropskog ugovornog prava). Značenje ovog termina se približava konceptu bitne povrede ugovora u Bečkoj konvenciji jer se predviđa da se to odnosi na situaciju kada neispunjenje “suštinski lišava poverioca onoga što je opravdano očekivao od ugovora, izuzev ako dužnik nije predvideo niti je razumno mogao predvideti takvu posledicu” (član 7.3.1. stav 2. tačka a) UNIDROIT Načela i član 8:103. stav 1. tačka b) Načela evropskog ugovornog prava). Za razliku od Konvencije, u Načelima se, primera radi, navode određeni kriterijumi prema kojima se utvrđuje postojanje “bitnog neizvršenja obaveze” i to su: kada se ne ispuni obaveza koja je bitni element ugovora (član 7.3.1. stav 2. tačka b) UNIDROIT Načela i član 8:103. stav 1. tačka a) Načela evropskog ugovornog prava), kao i ako je neispunjenje namerno i stvara kod poverioca uverenje da se ne može osloniti na to da će dužnik ispuniti svoje buduće obaveze (u Načelima Evropskog ugovornog prava ova dva uslova su postavljena kumulativno, za razliku od UNIDROIT Načela, kod kojih su oni alternativno postavljani). UNIDROIT Načela, dodatno, sadrže i pravilo po kome, u oceni postojanja bitnog neizvršenja ugovora, treba uzeti u obzir i činjenicu da li bi dužnik, u slučaju raskida ugovora, pretrpeo nesrazmeran gubitak kao posledicu priprema za izvršenje obaveze (tačka e) stava 2. člana 7.3.1.).

⁴² O ovim pitanjima videti Schelhaas, H., komentar člana 7.1.5, u, *Commentary on the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*, Oxford University Press, 2009, str. 757-758.

konvencije, ne odnosi se na poveriočevo pravo da od dužnika, koji ispuni ugovor u naknadnom roku, zahteva naknadu štete zbog kašnjenja u izvršenju, ako je takvu štetu pretrpeo i ako dokaže njenu visinu. Načela, pored toga, izričito predviđaju i da poverilac ima pravo da za vreme trajanja dodatnog roka odloži ispunjenje svojih recipročnih ugovornih obaveza, što Bečka konvencija ne predviđa u okviru odredbi kojima reguliše ovo pravno sredstvo, ali to pravo poverioca ne bi trebalo da bude sporno, makar u slučajevima predviđenim opštim pravilom koje uređuje pitanje odlaganja izvršenja ugovora.⁴³ Oba seta načela sadrže gotovo identične odredbe o navedenim pitanjima, s jedinom razlikom u tome što UNIDROIT načela sadrže i pravilo po kome poverilac ne može steći pravo na raskid ugovora zbog bezuspešnog isteka dodatnog roka ako neizvršeni deo ugovora predstavlja manji, minorni deo ugovorne obaveze⁴⁴.

U odnosu na pitanje forme, sadržine i pravnih dejstava obaveštenja o ostavljanju naknadnog roka za izvršenje ugovora oba seta načela sadrže pravila koja su istovetna Bečkoj konvenciji: ono ne mora biti saopšteno u nekoj posebnoj formi već se može dati i usmenim putem; dodatni rok mora biti jasno određen ili odrediv; dužina trajanja dodatnog roka mora biti razumna, a to znači da je odmerena prema prirodi obaveze i okolnostima konkretnog slučaja.

3. Pravila Zakona o obligacionim odnosima Republike Srbije

Naš Zakon o obligacionim odnosima⁴⁵, takođe, ne ovlašćuje poverioca da, u situaciji kada dužnik povredi ugovor, jednostavno odbije da primi izvršenje ili da zahteva da mu se vrati ono što je sam pružio na ime izvršenja ugovora. On je uvek dužan da pozove dužnika da izvrši ugovor u dodatnom roku kada rok ispunjenja nema karakter bitnog elementa ugovora, jer ako to ne učini onda ugovor neće moći da raskine u tom slučaju⁴⁶. Naknadni rok

⁴³ U pitanju je član 71. Bečke konvencije, čijim stavom 1. je predviđeno: «Jedna ugovorna strana može odložiti izvršenje svojih obaveza ako, posle zaključenja ugovora, postane jasno da druga strana neće izvršiti bitan deo svojih obaveza usled: (a) ozbiljnog nedostatka sposobnosti za izvršenje ili kreditne sposobnosti; ili (b) njenog ponašanja u pogledu priprema za izvršenje ili izvršenja ugovora.»

⁴⁴ U pitanju je stav 4. člana 7.1.5. po kome se ne može steći pravo na raskid ugovora ako obaveza koja nije izvršena predstavlja manji deo ugovorne obaveze. Dakle, kada dužnik kasni sa izvršenjem pa ni u dodatnom roku ne ispuni jedan manji deo ugovora, tada poverilac ne stiče pravo da ugovor raskine po isteku dodatnog roka. Ako ovo pravilo primenimo na ugovor o prodaji, onda možemo pretpostaviti da će se ono najčešće primeniti kada prodavac kasni sa isporukom.

⁴⁵ Zakon o obligacionim odnosima, "Službeni list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89, 57/89, "Službeni list SRJ", br. 31/93, 22/99, 23/99, 35/99, 44/99, «Službeni list SCG», br. 1/2003.

⁴⁶ Član 126. glasi: «Kad ispunjenje obaveze u određenom roku nije bitni sastojak ugovora, dužnik zadržava pravo da i posle isteka roka ispuni svoju obavezu, a poverilac da zahteva

mora biti "primerene" dužine, što se procenjuje prema okolnostima konkretnog slučaja⁴⁷.

Zakon ne predviđa posebnu formu u kojoj obaveštenje s pozivom da se ugovor izvrši u naknadnom roku treba dati⁴⁸, niti određuje njegovu sadržinu. Po prirodi stvari, to obaveštenje mora da sadrži poziv da se ugovor izvrši, a njime bi trebalo i odrediti dužinu trajanja nakadnog roka. Pitanje je, međutim, da li poverilac već u tom obaveštenju mora da se opredeli i za pravno sredstvo koje će upotrebiti ako rok bezuspešno istekne, te kakav bi značaj takva izjava imala. Prema stavu naše sudske prakse, ako se poverilac tom prilikom odluči i za pravno sredstvo, onda je njegov izbor konačan i neopoziv⁴⁹, a kada se o tome ne izjasni, tada činjenica da dužnik nije ispunio svoju obavezu ni u naknadnom roku vodi istim posledicama kao i u slučaju propuštanja da se izvrši ugovor u roku koji je određen kao bitni sastojak ugovora. To znači da se ugovor u tom slučaju raskida *ipso iure*, osim ako

njeno ispunjenje.» (stav 1.). «Ali, ako poverilac želi raskinuti ugovor, mora ostaviti dužniku primeren naknadni rok za ispunjenje.» (stav 2.). Ako dužnik ne ispunio obavezu u naknadnom roku, nastupaju iste posledice kao i u slučaju kad je rok bitni sastojak ugovora.» (stav 3). U pitanju je opšte pravilo koje se primenjuje na sve dvostranoobavezujuće ugovore.

U Prednacrtnu Građanskog zakonika Republike Srbije Komisija je predložila uvođenje koncepta bitne povrede ugovora i njegovo vezivanje za pravo na raskid ugovora, dok bi poverilac bio dužan da u svim drugim slučajevima ostavi dužniku naknadni rok za izvršenje da bi to pravo stekao. Ipak, od ovog opšteg pravila su predviđeni izuzeci pa naknadni rok nije nužno ostaviti u sledećim slučajevima: ako je dužnik izjavio da neće ispuniti obavezu, ako se to može zaključiti na osnovu dužnikovog ponašanja ili ako se ostavljanje naknadnog roka protivi prirodi posla. Koncept bitne povrede ugovora po ovom predlogu odgovara rešenju Bečke konvencije i u trendu je sa promenama u savremenom uporednom pravu, koje se evidentno vrše pod njenim uticajem (videti: čl. 138-139 *Prednacrt Građanskog zakonika Republike Srbije, Druga knjiga – Obligacioni odnosi*, Vlada Republike Srbije, Komisija za izradu Građanskog zakonika, Beograd, 2009).

⁴⁷ Stav 2. člana 126. ZOO. Primeren naknadni rok predstavlja rok koji je uobičajen za izvršenje preuzete obaveze shodno njenoj prirodi. Tako, ako izvršenje obaveze traži duže vreme, onda ni naknadni rok ne može biti prekratak. U pogledu dužine primerenog roka izjasnila se i naša sudska praksa, na primer, Vrhovni privredni sud u odluci SI-152/56 od 4. maja 1956. godine: "Ostavljajući dužniku rok za naknadno ispunjenje, poverilac mu mora ostaviti takav rok u kome bi dužnik, pod normalnim uslovima poslovanja i na način koji su stranke imale u vidu prilikom zaključenja ugovora, mogao ispuniti svoje obaveze". Isaković, M., Šurlan, P., *Opšte uzanse za promet robom s objašnjenjima i sudskom praksom*, Privredni pregled, Beograd, 1967, str. 212.

⁴⁸ «Obavest o ostavljanju naknadnog roka može se učiniti na svaki siguran način, dakle i usmeno.» (presuda Vrhovnog privrednog suda SI-169/56 od 24. februara 1956. godine), navedeno prema: Isaković, M., Šurlan, P., *Opšte uzanse za promet robom s objašnjenjima i sudskom praksom*, op. cit, str. 211.

⁴⁹ «Obaveštavajući zadocnelog prodavca da će se pokriti na drugoj strani ako mu roba ne bude isporučena ni u naknadnom roku, kupac je izvršio izbor prava i posle toga ne može zahtevati ispunjenje ugovora.» (presuda Vrhovnog privrednog suda SI-202/56 od 12. marta 1956. godine), navedeno prema: Isaković, M., Šurlan, P., *Opšte uzanse za promet robom s objašnjenjima i sudskom praksom*, op. cit, str. 212.

poverilac odmah po njegovom isteku, bez odlaganja, obavesti dužnika da zahteva ispunjenje ugovora⁵⁰. Ovo rešenje, koje poveriocu daje mogućnost da i po proteku naknadnog roka zahteva ispunjenje ugovora, nije baš povoljno po dužnika jer ga primorava da bude spreman da ispuni ugovor i nakon tog vremena, što za njega može podrazumevati izlaganje dodatnim troškovima.

Od obaveze da se ostavi naknadni rok Zakon predviđa izuzetke u sledećim slučajevima: kada je rok dogovoren kao bitni element ugovora⁵¹; kada iz dužnikovog držanja proizlazi da on svoju obavezu neće izvršiti ni u naknadnom roku⁵²; kao i kada poverilac koristi pravo da raskine ugovor pre dospelosti dužnikove obaveze⁵³. Pored toga, naknadni rok nije potrebno ostaviti ni kada je obavezu postalo nemoguće izvršiti, sa čime se izjednačava i slučaj kada je to protivno prirodi posla⁵⁴.

Izložena, opšta pravila o ostavljanju naknadnog roka za ispunjenje ugovora su u materiji ugovora o prodaji dobila odgovarajuću primenu i u okviru prava kupca na raskid ugovora usled materijalnih i pravnih nedostataka stvari. Tako, pravilo člana 490. stav 1. glasi: “*Kupac može raskinuti ugovor samo ako je prethodno ostavio prodavcu naknadni primereni rok za ispunjenje ugovora*”. Ako prodavac ne ispuni svoju obavezu ni u naknadnom roku, onda se ugovor raskida po samom pravu, s tim da ga kupac može održati na snazi ako takvu izjavu bez odlaganja da prodavcu (član 491. ZOO). I od ovog pravila Zakon predviđa izuzetak i to u slučaju kada je prodavac, nakon što ga je kupac obavestio o nedostacima,

⁵⁰ Član 125. st. 1. i 2, a u vezi sa članom 126. stav 3. ZOO.

⁵¹ Član 125. ZOO.

⁵² Član 127. ZOO. Ovu odredbu treba široko tumačiti pa kao odbijanje dužnika da izvrši ugovor treba smatrati ne samo slučaj kada je on to izričito izjavio, već i kada se iz njegovog posebnog ponašanja može zaključiti da on ugovor neće da izvrši. Isto tako, dovoljno bi bilo da se utvrdi da dužnik nije u stanju da u naknadnom primerenom roku ispuni ugovor. Opširnije: Milošević, Lj., Član 127, u, Blagojević, B., Krulj, V., (redaktori), *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, Savremena administracija, Beograd, 1983, str. 392.

⁵³ Član 128. ZOO.

⁵⁴ “Za odustanak od ugovora, čiji je predmet roba koja se troši u određeno godišnje doba, ne mora se ostaviti naknadni rok, jer bi to bilo protivno prirodi posla.” (presuda Vrhovnog privrednog suda SI-121/56 od 8. februara 1956. god.); “Ako je predmet ugovora roba čija je upotreba vremenski ograničena, pa ugovor od strane prodavca ne bude ispunjen u ugovorenom roku, kupac može odustati od ugovora i bez ostavljanja naknadnog roka, jer bi se u ovom slučaju ostavljanje naknadnog roka protivilo prirodi posla.” (presuda Vrhovnog privrednog suda SI-830/56 od 1. juna 1956. god, navedeno prema: Isaković, M., Šurlan, P., *Opšte uzanse za promet robom s objašnjenjima i sudskom praksom*, op. cit, str. 211 i str. 212).

saopštio da neće ispuniti ugovor ili, ako iz okolnosti slučaja očigledno proizlazi da prodavac neće moći da to učini ni u naknadnom roku⁵⁵.

Zaključak

Zahtevom za izvršenje ugovora obezbeđuje se poštovanje načela *pacta sunt servanda* i ugovorne obaveze se ispunjavaju upravo onako kako glase, a to načelo neka prava potvrđuju i zahtevom za izvršenje ugovora u naknadnom roku. Kada se taj zahtev poverioca posebno uredi relevantnim propisom, tada se za njega vezuju određene pravne posledice od kojih je najznačajnija ta što ako dužnik ne ispuni ugovor ni u naknadnom roku onda poverilac, po njegovom proteku, stiče pravo da ugovor raskine u situaciji kada povreda ugovora nije takve ozbiljnosti i težine da bi, sama po sebi, opravdala njegov raskid. Drugim rečima, zahtev za izvršenje ugovora u naknadnom roku predstavlja stepenicu na putu realizacije prava da se ugovor raskine i to na jedan relativno jednostavan način.

Koristi koje poverilac ostvaruje upotrebom ovog pravnog sredstva se u najvećoj meri ogledaju u tome što se povećavaju njegove šanse da dobije ispunjenje ugovora. Istovremeno, ono je i u funkciji zaštite dužnika jer mu pruža mogućnost da izvrši ugovor u dodatnom roku, čak i nakon što je zapao u docnju. Ako li dužnik ne ispuni obavezu ni u dodatnom roku, onda poverilac po njegovom isteku može ugovor raskinuti ili, kad mu je to u interesu, upotrebiti bilo koje drugo pravno sredstvo protiv dužnika, a to znači da može ponovo zahtevati se ugovor izvrši. Ovo rešenje nije uvek povoljno za dužnika jer ga primorava da bude spreman da i tada pruži ispunjenje, što ga može izložiti dodatnim troškovima. Da bi se ta nepovoljnost smanjila na najmanju meru neka prava, uključujući i naše, predviđaju da je poverilac dužan da odmah po isteku naknadnog roka, odnosno bez odlaganja, obavestiti dužnika ako i dalje želi ispunjenje ugovora. Po dužnika bi još povoljnije bilo ako bi poverilac, istovremeno sa obaveštenjem o ostavljanju naknadnog roka, izjavio i koje će pravno sredstvo po njegovom isteku upotrebiti, ali od njega se ne može očekivati da se već tada opredeli za pravno sredstvo ako takvu obavezu nema, jer on za to nema interes budući da u tom momentu ne može biti siguran koje će pravno sredstvo za njega biti

⁵⁵ Stav 2. člana 490. Ovaj izuzetak u skladu je sa opštim pravilom člana 127. ZOO, a on je i logičan jer bi davanje naknadnog roka u ovom slučaju bilo beskorisno i predstavljalo bi puku formalnost. Međutim, može se postaviti pitanje da li bi kupac, ipak, i u ovom slučaju mogao da prodavcu ostavi naknadni rok i kakvog bi to imalo značaja. U tom smislu Kapor navodi: «Mislimo da se može uzeti da je kupcu ipak i u tim slučajevima dozvoljeno ostavljanje naknadnog roka, samo se time ne sme ići na to da se prodavcu prouzrokuje veća šteta, npr. ostavlja mu se naknadni rok zato što cene skaču da bi se tražila veća naknada štete, jer se to protivi načelu savesnosti i poštenja.» Kapor, V., Član 490, u, *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, op. cit, str. 1308.

najpovoljnije kada, bezuspešnim protekom naknadnog roka, dođe vreme da ga upotrebi.

Pravila o naknadnom roku za ispunjenje ugovora vezuju se za nemačko pravo i ustanovu poznatu pod nazivom *Nachfrist*, ali ga prihvata veći broj kontinentalnih prava, uključujući i naše, dok ono nije poznato u pravima *common law*. Ovo pravno sredstvo predviđa i Bečka konvencija, kao i UNIDROIT Načela i Načela evropskog ugovornog prava, što govori o tome da su i na međunarodnom planu prepoznate i priznate koristi od njegove upotrebe, koje se ogledaju u fleksibilnijem pristupu u realizaciji prava da se ugovor raskine u određenim situacijama. Na taj način se stvaraju uslovi da se komplikovani međunarodni trgovinski sporovi rešavaju na jedan fleksibilan i jednostavan način, uz izbegavanje vođenja skupih, dugotrajnih i često neizvesnih postupaka pred sudovima i arbitražama.

Katarina Jovičić, PhD
Institute of Comparative Law, Belgrade

REQUEST FOR SPECIFIC PERFORMANCE OF CONTRACT IN THE ADDITIONAL PERIOD OF TIME ON THE CONTRACTS FOR INTERNATIONAL SALE OF GOODS

Subject of this paper are important issues raised in connection with request for specific performance of contract in additional period of time in the contract for international sale of goods. Objective that is achieved by its use is to fulfill contractual obligations just as they are predicted in contract, which is in accordance with the principle of contract law pacta sunt servanda. Law systems that regulate this request of creditor as separate remedy bind to it certain legal consequences, the most important being that the creditor, to whom the debtor does not provide fulfillment even in additional period of time, with its expiration acquires the right to terminate the contract in situations where he would not be able to do so because the breach of contract is not so serious and hard to make the law allow the termination. In the other words, the request for specific performance of contract in additional period of time is a step on the path of realisation the right to terminate the contract, which enables complicated international trade disputes to be resolved in a flexible and easy way with avoiding expensive, long and often unpredictable court and arbitration proceedings. These benefits were recognized by numerous national laws which regulate this remedy particular, as well as by the most important international sources of law for the contract for the international sale of goods and in this paper solutions of Vienna Convention, UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, Principles of European Contract Law and Serbian Law on Obligations are presented.

Key words: *international sale; fulfilling contractual obligation; creditors; debtor; UNIDROIT; European Contract Law; Serbian Law*